

UDK 75PET
7.034.7(450)“17”
7.074:272-722.52Kokša, Đ.
<https://doi.org/10.53745/ccp.47.92.7>
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 18. svibnja 2023.
Prihvaćeno za objavljivanje: 1. rujna 2023.

GIUSEPPE ANTONIO PETRINI U ZBIRCI STARIH MAJSTORA BISKUPA ĐURE KOKŠE

Sanja CVETNIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ul. Ivana Lučića 3, 10 000 Zagreb
scvetnic@ffzg.hr

Slika Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem ušla je u zbirku biskupa Đure Kokše vjerojatno između 1983. i 1989. godine. Nepoznato je podrijetlo nabave, ali prema stilskim značajkama razgovjetno je autorsko ime komu je to vršno djelo moguće pripisati, Giuseppe Antonio Petrini (Carona, kanton Ticino, 23. listopada 1677. – Lugano, prije 8. travnja 1759.), kasno-barokni slikar iz Ticina. Usporedbom sa sigurnim Petrinijevim djelima u članku se obrazlaže atribucija, a potom i uloga Petrinija na slikarskoj sceni Ticina i Lombardije. U povijesti umjetnosti najzanimljivija su njegova rješenja naraštajnih težnji prvih desetljeća settecenta da se odupre već praznim i umornim gestama baroka kroz oživljavanje ranobaroknih formula, koje je Mina Gregori prepoznala kao antibarokni osjećaj s uporištem u stoljeće starijoj tradiciji (tal. neoseicentismo).

KLJUČNE RIJEČI: *Giuseppe Antonio Petrini, zbirka biskupa Đure Kokše, kasnobarokno slikarstvo, Ticino*

Slika *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem* [sl. 1]¹ ušla je u zbirku biskupa Đure Kokše s određenjem autora »Giuseppe Pietrini«, dakle pripisana autorskom imenu koje ne postoji, ali slikar srodnoga imena – Giuseppe Antonio Petrini (Carona, kanton Ticino, 23. listopada 1677. – Lugano, prije 8. travnja 1759.) – jedna je od najvećih kasnobaroknih umjetničkih pojava u Ticinu u prvoj polovici *settecenta*. U Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, u fondu Ostavština Đure Kokše nije sačuvan podatak o prethodnom vlasniku ili vlasnicima slike ni o načinu kako je i kada ušla u zbirku. Nije bila izložena na prvom

¹ Giuseppe Antonio Petrini, *Sveta Obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem*. Zagreb, Zbirka biskupa Đure Kokše, ulje na platnu, 87,4 × 115 cm, ZDJK-038 MetG 120.

Sl. 1. Giuseppe Antonio Petrini, *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem*, Zagreb, Zbirka biskupa Đure Kokše

prema mogućem autoru krivo zapisane atribucije. Svjedočanstva o biskupovoj povezanosti s povjesničarom umjetnosti Grgom Gamulinom raznovrsna su, od primjeraka Gamulinovih objavljenih studija do rukopisnih poruka i pisama koja otkrivaju prijateljski odnos.⁴ Hrvatska baština ne posjeduje zasad ni jedno drugo utvrđeno djelo Giuseppea Antonija Petrinija (niti neko pripisano umjetniku), ali upravo je Grgo Gamulin još 1964. godine objavio atribuciju slike srodnih dimenzija – koja je nekoć bila ikonografski identificirana kao *Sv. Jeronim*,⁵ a sada kao *Filozof* (sl. *Filozof pri branju*) – te je od 1992. godine dio stalnog postava Narodne galerije u Ljubljani [sl. 2].⁶ U slovensku baštinu slika je pristigla iz

javnom predavljanju zbirke u Muzejskom prostoru (sada Klovičevi dvori) u Zagrebu – na izložbi *Stari majstori iz Metropolitanske galerije*, od 18. kolovoza do 15. rujna 1983., s odabirom četrdeset i dvije slike iz zbirke² – ali je potom bila uključena u izložbu *Ususret Metropolitanskoj galeriji* (1989.) u istom prostoru i poslije u izložbu *Iz zbirke starih majstora biskupa dr. Đure Kokše* u Galerijskom prostoru Starog grada Ozlja 1997. godine, pa pretpostavljam da je nabavljena između 1983. i 1989. godine.³ U arhivskoj ostavštini Đure Kokše ipak nalazimo putokaz

² Usp. katalog izložbe s popisom izložaka: Vinko ZLAMALIK, *Stari majstori iz Metropolitanske galerije* (18. kolovoza – 15. rujna 1983.), Zagreb, 1983.

³ Navedena u nedatiranom kataloškom popisu slika starih majstora (»38 (MetG 120) / GIUSEPPE PIETRINI, Carona 1677 – Venecija, o. 1758. / SVETA OBITELJ S MALIM IVANOM / ulje na platnu; 874 × 1150 mm«), koji je Đuro Vandura sastavio vjerojatno uoči izložbe *Ususret Metropolitanskoj galeriji* (1989.) za neobjavljen izložbeni katalog, rukopis koga je sačuvan u arhivu Galerije Klovičevi dvori u Zagrebu. Usp. također s.a., *Ususret Metropolitanskoj galeriji*. Izložba 18.3. – 30.4. 1989. Zagreb: MGC, Jezuitski trg, 1989., s. p. [preklopni katalog]. U katalogu izložbe od 15. svibnja do 29. lipnja 1997. u Ozlju piše: »Slika je nesigurno atribuirana Giuseppeu PIETRINIJU, učeniku Piazzete [sic].« Branka STERGAR, *Iz zbirke starih majstora biskupa dr. Đure Kokša*, Ozalj, 1997., str. 43 (s ilustracijom).

⁴ Primjerice, pismo iz 1985. godine u pratnji vraćenih knjiga iz biskupove knjižnice i vjerojatno poklona Gamulinove knjige *Glose za Itaku*, koja je objavljena te godine: »Prof. dr. Grgo Gamulin / 41000 Zagreb / TRG Republike 3 / telefon 041-278180 // Poštovani Monsignore – ostavljam Vam čestitke za uskrs [sic], koji nikako da se ostvari, čak niti 'in dosis'. I ostavljam još neke knjige i fotografije, osim Sebastiana del Piomba (jer uskoro ću u Firenzu)... // Anda je pomislila da ste bolesni no bolest je zacijelo drugačija, opća i općenita. Dolazio sam jednom, no bili ste u Rimu, ad limina. // Moji prijatelji i znanci umiru, ovako ili onako, neki tijelom, neki duhom, a ove knjige što ipak 'izlaze' na svjetlo dana, što one znače? Kakvo postojanje? Možda zaista samo post & mortem. // U tom znaku pozdravljam Vas na dan Vazma, u očekivanju boljeg dana // Zagreb, Velika subota 1985. // Gamulin Grgo« Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, Ostavština Đure Kokše, kutija 176, XI. Metropolitanska galerija / I. Umjetnici, sine signatura.

⁵ Grgo GAMULIN, »Za G. A. Petrinija«, Grgo GAMULIN, *Stari majstori u Jugoslaviji*, Zagreb, 1964., str. 173–175 (s prijevodom na talijanski jezik).

⁶ Giuseppe Antonio Petrini, *Filozof*, Ljubljana, Narodna galerija, ulje na platnu, 90,2 × 117,7 cm. NG S 3028. Format je podudaran s našom slikom, a dimenzije su oko 2,5 cm veće od zagrebačke. Federico ZERI, Ksenija ROZMAN, *Evropski slikarji: katalog stalne zbirke*, Ljubljana, 1997. [u izdanju *Evropski slikarji iz slovenskih zbirki*, objavljenom četiri godine prije – 1993. – detalj slike reproduciran je na naslovnici], str. 37.

Sl. 2. Giuseppe Antonio Petrini, *Filozof*, Ljubljana, Narodna galerija

atribuciju i znao prepoznati autora slike *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem*, moguće da se radilo o Gamulinovoj usmenoj atribuciji (krivo zabilježenoj u prvim katalozima). Gamulinova pak atribucija slovenske slike – postavljena u vrijeme dok je još bila u privatnoj zbirci obitelji Cankar – najveću je stručnu potvrdu dobila u dosad najopsežnijem izdanju o slikaru, zduženom djelu osmorice povjesničara umjetnosti iz Lombardije i Ticina, Petrinijevoj monografiji, koju je uredio Rudy Chiappini (1991.) prigodom dosad ujedno i najveće izložbe posvećene tomu umjetniku, u koju je uključena.⁸ Dakle ušla je u slovensku baštinu slika naslovljena *Filozof* (prije *Sv. Jeronim*) kroz velika vrata važne privatne zbirke i njezine posudbe moćnoj državnoj eliti, a od slovenske samostalnosti javno je dostupna u najvažnijoj zbirci starih majstora Slovenije te je poznata i u slovenskoj i u europskoj stručnoj javnosti. S druge strane, sliku *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem* biskup Đuro Kokša dobio je prije 1989. godine – pola stoljeća nakon Cankara – i namijenio ju odmah javnosti, no ona je u hrvatskoj baštini još uvijek nepoznata: tri puta je nakratko izložena u posljednjim četirima desetljećima (1989. u Zagrebu, 1997. u Ozlju te 2022./2023. ponovno u Zagrebu) i dva puta objavljena u pratećim publikacijama, a tek jednom s točnom autorskim imenom⁹ (2022.), sve bez povijesno-umjetničke obrade pa »novo« ime u domaćoj baštini i vrijednost djela nisu dostojno prepoznati. Stoga je namjera ovog priloga pridonijeti tomu da napor sakupljača i donatora slike, biskupa Đure Kokše, kao i vrijednost njegove zbirke – i kroz ovo djelo – budu prihvaćeni.

⁷ »Provenienca: dr. Izidor Cankar, umetnostni zgodovinar in veleposlanik Jugoslavije v Argentini, je sliko kupil kot delo Daniela Crespia v Galleria de Don Lorenzo Pellerano v Buenos Airesu, dne 27. aprila 1937, št. kat. 638. Na hrbtni strani okvirja je nalepka s št. 638 in žigom: Guerrico & Williams / ... Pellerano. Leta 1978 posojeno Izvršnemu svetu Skupščine SR Slovenije za opremo gradu Brdo pri Kranju. Narodna galerija je sliko kupila januarja 1992.« Dostupno online URL: <https://www.ng-slo.si/si/stalna-zbirka/1700-1800/filozof-pri-branju-giuseppe-antonio-petrini?workId=1929> (zadnje posjećeno 4. srpnja 2023.).

⁸ AA. VV. *Giuseppe Antonio Petrini* (ur. Rudy CIAPPINI), Milano, 1991. Izložba je održana u Laganu (Villa Malpensata, 14. rujna – 24. studenoga 1991.).

⁹ Sanja CVETNIĆ, »Stari majstori u Zbirci biskupa Đure Kokše«, *Umjetnička zbirka biskupa Đure Kokše – pečat vjere, trag umjetnosti* (ur. Danijela MARKOTIĆ), Zagreb, 2022., str. 41–56 (56, 122).

Premda je radio na sjevernom rubu umjetničke pozornice sastavljene od mozaika škola na Apeninskom poluotoku, zbog gustoga prepleta migracijskih putanja umjetnika, narudžaba koje su prelazile granice lokalnih sredina te raznovrsnih formativnih utjecaja kojima su umjetnici u njegovu razdoblju – više nego ikada prije – bili izloženi, Giuseppe Antonio Petrini nije bio tek lokalni umjetnik. Dio je moćne skupine slikara, kipara, arhitekata i posebno cijenjenih štukatera i drugih umjetnika iz Ticina, među kojima su u stoljeću prije najveća slikarska imena bili caravaggisti Giovanni Serodine i Pier Francesco Mola. Oni su – kao i brojni drugi umjetnički migranti iz Ticina, među kojima je pak najvažnije ime arhitekta Francesca Borrominija – postali protagonisti najvažnije slikarske sredine u baroknom razdoblju – Rima. *Maestri* koji su ostali vezani za granične alpske regije – a to vrijedi ne samo za Ticino nego i za okolna jezerska i alpska područja – slijedili su tipičan i uobičajen ritam sezonskih migracija: odlazili su zbog narudžaba gdje i kada je trebalo, a u zimskim mjesecima vraćali se kući. Zbog vezanosti za susjednu Lombardiju, umjetnike iz Ticina povijest umjetnosti promatra najčešće kao dio lombardske škole pa to vrijedi i za Petrinija.¹⁰ Prva poznata njegova djela – zidni oslici i oltarne pale – doista su sačuvane u lombardskoj dolini Valtellina, u pokrajini Sondrio, na granici s Ticinom. Najstarije sigurno Petrinijevo djelo iz prosinca 1703. godine nalazi se u župnoj crkvi u mjestu Dubino u Valtellini, a sjevernolombardskim pokrajinama i mjestima vraćao se zbog narudžaba u narednih pet desetljeća.¹¹ Osim u crkvama Ticina, Petrinijeva djela i danas su najvećim djelom sačuvana u do stotinjak kilometara udaljenim lombardskim gradovima – Milanu, Bergamu, Comu, Pavii, Vareseu – te manjim mjestima u njihovoj orbiti. Slike iz zbirke grofova Riva u Luganu i dalje su u privatnom vlasništvu, a one obitelji Züst u Rancateu – na granici kantona Ticino i Lombardije, kod Coma – dio su javne galerijske ustanove – Pinacoteca Cantonale Giovanni Züst.

Petrinijevo umijeće hvalili su suvremenici s obaju strana Alpa, ali s različitim naglascima. Tako je – spominjući ga kao učenika Bartolomea Guidobona, slikara iz Savone (poznatog i prema nadimku »prete di Savona«) – Carlo Giuseppe Ratti (1762.) u pregledu slikara iz Genove i onih koji su u nju pristigli kao stranci, istakao: »O tome koliko je slikarska vrijednost toga [Petrinija], zna Lombardija, u kojoj se čuvaju brojna njegova djela; i zaslužno ga ubraja među najistaknutije svoje umjetnike te vrste.«¹² S druge strane, u pregledu

¹⁰ Usp. Simonetta COPPA, »Giuseppe Antonio Petrini«, *Settecento lombardo* (ur. Rossana BOSSAGLIA, Valerio TERRAROLI), Milano, 1991., str. 162–171.

¹¹ Daria CAVERZASIO, »Le opere giovanili di Giuseppe Antonio Petrini in Valtellina e suoi rapporti con la famiglia Peregalli di Delebio«, *Unsere Kunstdenkmäler: Mitteilungsblatt für die Mitglieder der Gesellschaft für Schweizerische Kunstgeschichte = Nos monuments d'art d'histoire: bulletin destiné aux membres de la Société d'Histoire de l'Art en Suisse = I nostri monumenti storici: bollettino per i membri della Società di Storia dell'Arte in Svizzera*, god. 38, br. 4, Bern, 1987., str. 508–515. Ranija je oltarna pala Sv. Ana podučava Mariju (prije 1698., kada ju hvali vizitator) bila dugo poznata tek arhivski, no uočena je na tržištu umjetnina. Usp. Edoardo VILLATA, »Giuseppe Antonio Petrini«, *Dizionario biografico degli Italiani*, LXXXII., Roma, 2015., dostupno online URL: <https://www.treccani.it/enciclopedia/giuseppe-antonio-petrini> (zadnje posjećeno 2. srpnja 2023.).

¹² »Di qual valore nella Pittura fosse costui lo sa la Lombardia, che di lui molti eleganti lavori conserva; e meritamente l'annovera fra' suoi Artefici in questo gener più distinti.« [Carlo Giuseppe RATTI], *DELLE VITE DE' PITTORI, SCULTORI, ED ARCHITETTO GENOVESI E DEI FORESTIERI CHE IN GENOVA HANNO OPERATO DALL' ANNO 1594. A TUTTO 1765. SCRITTO DA CARLO GIUSEPPE RATTI Pittore, e Socio delle Accademie Ligustica, e Parmense. IN GENOVA MDCCXCVII. [1797.; I. izdanje 1762.]*, str. 144.

Sl. 3. Giovanni Battista Piazzetta, *Rebeka na zdencu*, Milano, Brera

naslovljenom *Povijest najboljih umjetnika u Švicarskoj* (*Geschichte der besten Künstler in der Schweiz*; 1774.) Johann Caspar Füssli također na šteti pohvale, ali s neobičnom usporedbom s Rembrandtom: »U mnogim aspektima jedan od najboljih slikara svoga vremena. Njegove slikarske naracije sastoje se od maloga broja likova: dojmljivije su same, s više duha i strasti. Proučavao je temeljito prirodu, i znao je kako dati život svojim likovima. Posebno su mu upečatljive glave. Zasijao bi duboke sjene – poput Rembrandta – i onda ih omekšao zanosnim kolori-

tom. Nekoliko njegovih 'portretnih' glava filozofa nije moguće nadmašiti.«¹³ Füssli je začeo nepotvrđenu predaju o slikaru koji je pozivan na brojne europske dvorove, ali su mu milije bile ljubav prema domovini (»die Liebe zum Vaterland«¹⁴), umjetnička osama i sloboda pa je odabrao ostati u zavičaju. Nakon školovanja kod Bartolomea Guidobona u Genovi i – vjerojatno – Torinu, Petrini je od 1709. godine doista uglavnom zabilježen u zavičaju, a ponude da postane dvorski slikar nisu dokumentirane.

Arhivske potvrde o boravcima u drugim sredinama – od kojih se najčešće, no sve nepotvrđeno, spominju Venecija, Bologna i Rim – moguće je također samo pretpostaviti i slijediti likovne činjenice koje na njih upućuju, imajući na umu mogućnost Petrinija da se tijekom školovanja kod Bartolomea Guidobona, u zbirkama Genove i Torina susretne čak i s djelima Anthonisa van Dycka i Pietera Pauwela Rubensa, a da ona drugih talijanskih migranata u tim gradovima i u Milanu i ne spominjemo. O utjecaju mletačkog slikara Giovanni Battista Piazzette pisao je već Wilhelm Suida u temeljnoj studiji o slikaru (1930.)¹⁵ i Edoardo Arslan (1960.) u prvoj monografiji povodom velike Petrinijeve retrospektive u Luganu iste godine.¹⁶ Usporedba rješenja djevojke uz desni rub kadra na Piazzettinoj slici *Rebeka na zdencu* [sl. 3] datiranoj između 1735. i 1740. godine i zrcalne, ali usporedive Bogorodice uz lijevi

¹³ »Joseph Pietrini, Ritter. / In mancher Absicht einer der besten Mahler seines Zeitalters. Seine historischen Gemälde bestet en aus wenig Figuren; allein sie haben desto mehr Verstand, Geist un Feuer. Er hat die Natur von Grund ausstudirt, und gewulst seinen Figuren gleichsam das Leben zu geben. Besonders sind seine Köpfe von einer grossen Stärke. So wie Rembrand pflanzte er starte Schatten, und verstand es, durch seine bezaubern- de Färbung sie zu schmelzen. Man Siehet enzele alte philosophen Köpfe von ihm, die unmöglich tönen über- troffen werden.« Joh. Caspar Füeßlins, *Geschichte der besten Künstler in der Schweiz. Nebst ihren Bildnissen*. Vierter Band. Zürich, den Orell, Geßner, Füeßlin, und Comp., 1774., str. 103, 104. [Johann Caspar FÜSSLII] *Joh. Caspar Füeßlins Geschichte der besten Künstler in der Schweiz. Nebst ihren Bildnissen*. Vierter Band. Zürich, 1774., str. 103, 104. Füssli također spominje Petrinijevo školovanje, ali krivo: »Er lernte zu Bologna bey Guido Boni, un studierte nach den besten Mahler dieser berühmten Schule.« *Isto*, str. 103.

¹⁴ *Isto*, str. 104.

¹⁵ Wilhelm SUIDA, »Die Werke des cav. Giuseppe Petrini da Carona«, *Anzeiger für schweizerische Altertum- skunde*, N. F. XXXII, Zürich, 1930., str. 269–280.

¹⁶ Edoardo ARSLAN, *Giuseppe Antonio Petrini*, Lugano, MCMLX [1960.].

rub kadra na slici iz zbirke Kokša, svjedoči te sklonosti i vezu.¹⁷ Slika *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem* u zbirci biskupa Kokše nije samo potvrda slikarske vrsnoće nego razvidno upućuje na mnogostruke utjecaje koje je umjetnik upijao ili – bolje rečeno – birao, stvarajući postupno prepoznatljivu poetiku. Smjela a skladna kompozicijska konstrukcija usječenih kosina na slici i snažni volumeni dopojasno prikazanih likova (izuzev djeteta Isusa) u približenom kadru, značajka su Petrinijeve poetike za koju Gian Vittorio Castelnovi (1959.) pretpostavlja da mu ih je posredovao učitelj Bartolomeo Guidobono. On mu je usadio »sklonost k organiziranoj kompoziciji pomoću kontrasta snažnoga svjetla i sjene u posve slikarskom ritmu, pripremvši ga tako za razumijevanje – ili barem za poštovanje – mletačkih slikara i Piazzette posebno«¹⁸, a Arslan (1960.) zaključuje da je poduka kod Guidobona »imala na slikara presudan utjecaj do kraja njegova duga djelovanja«¹⁹, te još upozorava da osjećaj za volumen nije mogao naslijediti samo (ili barem nije bio presudan) od oca kipara (Marco Antonio Petrini) i od »mjernih kipara i štukatera, koji su, kako je dobro poznato, i u prvom *settecentu* bili vrlo važna sastavnica talijanske i europske umjetnosti«²⁰. Na otvorenoj sceni razdoblja, kao moguće utjecaje Arslan navodi prije svega suvremene venetske slikare, od Benkovića (Petrinijeva vršnjaka) do Tiepola, od Piazzette do Bortolonija, ali i jednog od najvećih kiparskih imena kasnog baroka u Rimu, rodom Lombardanina, Camilla Rusconi-ja. Spomenuta impostacija Bogorodice (okrenute u poluprofil s leđa), potom djeteta Isusa (dubinski koso postavljena tako da je tjemenom glave najbliži gledatelju), sv. Josipa (nagnuta lijevim ramenom i glavom prema gledatelju) i maloga sv. Ivana Krstitelja (u spiralnoj torziji blago pognute glave, vrata, i poprsja) odupiru se ravnini slikane plohe primicanjem ili odmakom od nje. Ti nagibi tijela i udova otkrivaju kasnobarokno oživljavanje manirističkih izazova »klasične« kooperativnosti likova prema slikanom prostoru i njegovim granicama. Konstruktivnu vrijednost dijagonala u kompoziciji ističe i svjetlosna organizacija u kojoj prepoznajemo »podrumsko« svjetlo, rješenje u kome svjetlo dolazi iz povišena izvora

¹⁷ Giovanni Battista Piazzetta, *Rebeka na zdencu*, Milano, Brera, ulje na platnu, 102 × 137 cm. Milano, Pinacoteca di Brera. Taj lik nalazimo još jednom na zidnom osliku oratoriju San Girolamo (Oratorio Peregalli) u mjestu Delebio u Valtellini, tridesetak kilometara zapadno od Sondrija: na prvom pandativu do pjevališta (strana Poslanice), između slikane arhitekture i štukature (tal. *stucco finto*), srodna je Marija koja čita (?), datirana – kao i cijeli oslik – »nakon 1750.«. U usmjerenju on ponavlja obris naše Bogorodice, ali zrcalno (dakle u istom smjeru kao Piazzettina djevojka na slici *Rebeka na zdencu*). Usp. Simonetta COPPA, »Novità e precisazioni per il Petrini e il Magatti«, *Arte Lombarda*, n.s. 90–91 (3–4), Venegono Inferiore (Varese), 1989., str. 183–188 (183–186). Motiv je reproduciran na stranici Catalogo generale dei Beni Culturali (Soprintendenza Archeologia, belle arti e paesaggio per le province di Como, Lecco, Monza-Brianza, Pavia, Sondrio e Varese), dostupno *online* URL: <https://catalogo.beniculturali.it/> (zadnje posjećeno 10. kolovoza 2023.). Najljepše zahvaljujem Višnji Bralić na ukazanoj uspomedi.

¹⁸ »[...] la predilezione per la composizione organizzata in contrasti di lumi compatti con l'ombra per un gioco puramente pittorico, predisponendo alla compressione – o almeno all'ammirazione – dei Veneti e del Piazzetta in particolare.« Gian Vittorio CASTELNOVI, »Settecento minore. Contributi per Giuseppe Petrini, Piero Francesco Guala, Michele Rocca«, *Studies in the History of Art dedicated to William E. Suida on his eightieth birthday*, London, 1959., str. 325–337.

¹⁹ »[...] ebbe sull'arte del Petrini un peso determinante fino al termine del suo lungo operare [...]« E. ARSLAN, *Giuseppe Antonio Petrini*, str. 16.

²⁰ »[E quanto alle origini di questo plasticismo che si avvale di larghe superfici e di profondi gorghi d'ombra nettamente delimitati non sembra possibili sottrarsi (come abbiamo altra volta accennato) all'idea che esso venisse sollecitato anche] dal gusto degli scultori e stuccatori locali che, come è ben noto, rappresentarono, anche nel primo Settecento, una componente importante nell'arte italiana ed europea.« E. ARSLAN, *Giuseppe Antonio Petrini*, str. 32.

Sl. 4. Giuseppe Antonio Petrini, *Bijeg u Egipat – odmor Svete obitelji*, Lugano, Museo d'arte della Svizzera italiana

stolice. Te značajke, tipične za dvadesete i tridesete godine u Petrinijevu kasnobaroknom slikarstvu Mina Gregori prepoznala je kao antibarokni osjećaj ili težnju (tal. *sentimento anti-barocco*) da se odupre umornim i već praznim gestama baroka.²¹ Mina Gregori u tom naporu ističe njegovu »potragu za istinom te novu iskrenost prema vjerskom, kao i težnju da obnovi način kako se izražavaju vjera i pobožnost«²², što je na našoj slici posebno uočljivo u tihoj intimi prizora koje ipak nosi objavu sudbonosne i kozmičke važnosti događaja, a pri čemu je kao protagonist drame odabran sv. Josip. Njemu je na slici u zbirci biskupa Kokše – umjesto Majke – povjeren mali Spasitelj. Misaono nagnuta glava Isusova poočima nalik je antičkim filozofima, starozavjetnim prorocima i apostolima – kojima obiluje Petrinijev opus – ali izraz lica nagnuta prema Djetetu koje drži u rukama ne prate osmijeh, bržnost, znatiželja, nego se »bježećim« pogledom mimo Djeteta susreće sa spoznajom o poslanju zbog koga je Novorođenče rođeno i tu misao sv. Josip prenosi gledatelju.

Smjelo dubinski postavljeno tijelo malog Isusa usporedivo je s istim likom na slici *Bijegu u Egipat – odmor Svete obitelji* [sl. 4]²³ u Luganu, tek s malim promjenama u položaju ruku. Takvi su autocitati česti i još je Edoardo Arslan uočio »vraćanje srodnih tumačenja« koji povezuju vremenski udaljena djela u Petrinijevu opusu.²⁴ Osim što pruža prilog za potvrdu atribuciji naše slike, slika u Luganu može poslužiti i kao smjerokaz u dataciji. Ona je, naime, smještena u kasno razdoblje Petrinijeva života,²⁵ dakle u pedesete godine 18. stoljeća: svjetlosni kontrasti dramatski su oslabljeni, a draperija je u isto vrijeme krućih, kristalinih

²¹ Mina GREGORI, »Giuseppe Antonio Petrini e la ripresa del naturalismo seicentesco come istanza antibarocca«, *Artisti lombardi e centri di produzione italiani nel Settecento interscambi, modelli, tecniche, committenze, cantieri: studi in onore di Rossana Bossaglia* (ur. Gianni Carlo SCIOZZA, Valerio TERRAROLI), Pavia, 1995., str. 39–43 (39).

²² »[...] ricerca del vero e di una nuova sincerità del rapporto religioso e l'aspirazione a rinnovare il modo di esprimere la fede e la pietà.« M. GREGORI, »Giuseppe Antonio Petrini«, str. 40.

²³ Giuseppe Antonio Petrini, *Bijegu u Egipat, odmor Svete obitelji*, Lugano, Museo d'arte della Svizzera italiana Ulje na platnu, 178,6 × 118,5 cm. Lugano, Museo d'arte della Svizzera italiana.

²⁴ »[...] ritorno di simili interpretazioni [...]« E. ARSLAN, *Giuseppe Antonio Petrini*, str. 82.

²⁵ S.S. [Simone SOLDINI,] »Riposo durante la fuga in Egitto«, *Giuseppe Antonio Petrini* (ur. Rudy CIAPPINI), Milano, 1991., str. 238 (kat. 67), 239 (ilustracija).

pregiba te neprekinuta, vlastita ritma. U odnosu na nju, slika *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem* u zbirci biskupa Kokše još je snažna u svjetlosnim prevratima, a nabiranje tkanina jednostavno je i sukladno njihovoj teksturi: gušće za svijetlu tkaninu pod Djetetom, tromije za teže tkanine poput Josipova ogrtača toplog narančastosmeđeg tona ili zelenosivkasta zastora u pozadini. Stoga sliku iz zbirke biskupa Kokše možemo promatrati kao djelo nastalo prije slike u Luganu, a neposredno nakon razdoblja od sredine dvadesetih do početka tridesetih označena kao *neoseicentismo*, jer naša slika svjedoči o još prisutnim odjecima toga tenebrizma. Zbog spomenuta zrcalnog citata s Piazzetine slike *Rebeka na zdencu* (nažalost i ona bez točne datacije) i drugih stilskih značajka, vremenski ju je moguće smjestiti u drugu polovicu tridesetih ili – vjerojatnije – početak četrdesetih godina 18. stoljeća.

Slikarev opus značajno se proširio od temeljne studije Wilhelma Suide (1930.), čemu su najviše pridonijele dvije spomenute monografije (Arslan, 1960.; skupina autora pod uredničkim vodstvom Rudyja Chiappina, 1991.), no sve na temelju brojnih studija s novim atributivnim rješenjima i dokumentacijom o slikarevu životu, sintezama utjecaja i stilskoj krivulji koju je ispisao na široj slikarskoj sceni *settecenta*, od kojih je manji dio ovdje naveden.²⁶ Njima prilažemo i ovo djelo *Sveta obitelj s malim sv. Ivanom Krstiteljem* u zbirci biskupa Kokše jer vrsnoćom zavrjeđuje zauzeti istaknuto mjesto u sve većem katalogu Giuseppea Antonija Petrinija, kasnobaroknog slikara iz Ticina.

SUMMARY

GIUSEPPE ANTONIO PETRINI IN THE COLLECTION OF OLD MASTERS OF BISHOP ĐURO KOKŠA

Picture of the Holy Family with little St. John the Baptist came to the collection of Bishop Đuro Kokša, probably between 1983 and 1989. The origin of the acquisition is unknown, but according to the stylistic features, the author's name to whom this excellent work can be attributed is clear, Giuseppe Antonio Petrini (Carona, canton Ticino, Oct 23, 1677 – Lugano, before Apr 8, 1759). Petrini was a late Baroque painter from Ticino, and he studied under Bartolomeo Gudiobono in Genoa (and probably also in Turin). He was praised by his contemporaries (Carlo Giuseppe Ratti, Johann Caspar Füssli), and he was in demand by clients in Ticino and Lombardy, in particular. In the history of art, the most interesting are his solutions to the generational aspirations of the first decades of the seventeenth century (Italian: settecento) to resist the already hollow and tired gestures of the Baroque through the revival of early Baroque formulas, which Mina Gregori recognized as »an anti-baroque feeling with a foothold in a century older tradition« (Italian: neoseicentismo).

KEY WORDS: *Giuseppe Antonio Petrini, collection of Bishop Đuro Kokša, late Baroque paintings, Ticino*

²⁶ Usp. također Laura DAMIANI CABRINI, »Giuseppe Antonio Petrini e l'attività negli anni venti e trenta del Settecento: due nuovi dipinti«, *Il più dolce lavorare che sia. Mélanges en l'honneur de Mauro Natale* (ur. Frédéric ELSIG, Noémie ÉTIENNE i Grégoire EXTERMANN), Cinisello Balsamo, 2009., str. 313–320.